

Az algoritmus

Tanulási cél

Ebben a leckében meghatározzuk az algoritmus fogalmát, felsoroljuk a számítógépes algoritmusokra vonatkozó alapkövetelményeket, majd bemutatjuk a legelterjedtebb algoritmus leíró eszközöket, és az egyes eszközök alapelemeit.

Az **algoritmus** kifejezés jóval régebbi, mint a Neumann-elvű számítógép. A szó matematikatörténeti források szerint a IX. században élt arab matematikus, Abu Ja'far Muhammad ibn Musza **Al-Hvarizmi** nevéből származik.¹ A tudós csillagászzal foglalkozott, de munkái nagy hatással voltak a matematika fejlődésére is. Az „Al-Hvarizmi: A hindu számokról” című munkája révén terjedt el Európában a tízes helyiérték-rendszer.² A könyv címe latinul: „Algorithmi de numero Indorum” (a középkorban az „algorithm” szó jelentése: „arab számokkal számol”, nem abakusszal).

1. ábra Al-Khwarizmi

A kép forrása: Encyclopedia Britannica (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/317171/al-Khwarizmi>)

Az elmúlt évszázadban az algoritmus fogalma főként aritmetikai és matematikai feladatok megoldásához kapcsolódott, a lexikonokban az algoritmus címszó alatt leggyakrabban **euklideszi algoritmust** szokták példaként megemlíteni, ma azonban a szót ennél tágabb értelemben használjuk.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy az algoritmus egy adott feladat megoldásának elemi lépéseit írja le, olyasvalaki számára, aki a teljes problémát nem látja át, de az egyes lépéseket meghatározott sorrendben el tudja végezni. Ilyen értelemben a szakácskönyv sem más, mint az ételek elkészítésére irányuló algoritmusok (receptek) gyűjteménye. Az algoritmus akkor „jó”, ha figyelembe veszi a végrehajtó (személy vagy akár automata) képességeit, az eredeti feladatot olyan elemi utasításokra bontja, amelyek a végrehajtó számára egyértelműek, elvégezhetőek.

¹ A név jelentése: Ja far apja Mohammed, Moses fia, Khwarizm szülőtte. Korábban az Aral-tavat illetve az attól délre fekvő területet nevezték „Khwarizm”-nak (ma Üzbegisztán).

² Érdekes megemlíteni, hogy másik műve „Hisab al-dzsabr walmuqabala” (A rövidítés és törlés tudománya) is névadó lett, ugyanis a cím második szavából keletkezett az algebra szó. A könyv az első- és másodfokú egyenletek megoldását elemzi.

³ Eljárás két pozitív egész szám legnagyobb közös osztójának meghatározására, Euklidesz „Elemek” című könyvéből.

Az algoritmus fogalmának egy lehetséges meghatározása

Az algoritmus egy feladat megoldására szolgáló, egymást előírt sorrendben követő utasítások sorozata. (Az utasítások vonatkozhatnak számítási műveletekre, vagy bármely más tevékenység elvégzésére.)

Ebben a tananyagban az algoritmusok egy szűkebb halmazával, a számítógépes algoritmusokkal foglalkozunk. Tudjuk, hogy a számítógép kizárólag a saját processzorának gépi kódjában írt utasításokat tudja végrehajtani. Az ember és gép közötti kommunikációt a programnyelvek segítik elő, amelyek speciális jelkészletet, speciális nyelvi elemeket alkalmaznak. A számítógépes algoritmus egy feladat leírása az ember számára könnyen értelmezhető szimbólumrendszerben, amely az elemi lépések meghatározásánál már figyelembe veszi azt, hogy a számítógép milyen műveleteket tud elvégezni. Az algoritmus elkészítése az első lépés abban a folyamatban, amely során az emberek közötti kommunikáció szimbólumrendszerétől – a természetes emberi nyelvtől – eljutunk az ember számára átláthatatlan, a gép számára viszont végrehajtható gépi kódú utasításokig.

A számítógépes algoritmus **a feladat leírásának mesterséges jelrendszerben megfogalmazott, a természetes nyelvek adta lehetőségeknél jóval pontosabb, egyértelmű utasításokat tartalmazó változata.**

A számítógépes algoritmusra vonatkozó követelmények

Végesség: az előírt tevékenységek véges sok lépésben véget érnek.

Bemenet: az algoritmus jól meghatározott bemeneti adathalmazzal dolgozik. Külön jelezni kell, ha nincs szükség bemeneti adatokra.

Kimenet: a végrehajtott utasítások eredménye egy vagy több kimeneti adat.

Meghatározottság: az algoritmus minden lépése egyértelműen meghatározott, nem tartalmazhat valószínűségi elemeket. Az algoritmusnak ugyanazon bemeneti adatokra és kezdeti állapotra ugyanazt a kimenetet kell szolgáltatnia.

Teljesség: az algoritmus minden szóba jöhető esetre egyértelmű utasítást ír elő.

Elvégezhetőség: az algoritmus csak olyan tevékenységet ír elő, amit el lehet végezni.

Univerzalitás: az algoritmus kellően általános ahhoz, hogy meghatározott peremfeltételeknek eleget tevő feladatok (feladat osztály) megoldására alkalmas legyen.

Algoritmusleíró eszközök

A programfejlesztés három munkafázisa (a specifikáció, tervezés és a kódolás) fokozatos közelítés a megoldandó probléma emberi nyelven megfogalmazott változatától a gép számára értelmezhető, szigorúan kötött nyelvi szabályok betartásával megírt programkódig.

2. ábra A feladat megfogalmazásától a gépi kódig

Valójában a programnyelven is algoritmust (algoritmusokat) írunk le, de a programnyelv a tervezésre nem alkalmas. A tervezés során olyan eszközöket kell alkalmazni, amelyek lehetővé teszik, hogy az

elvi megfontolásokra koncentráljunk, ne kelljen az adott gépi környezet és a programnyelv technikai megkötéseivel foglalkoznunk. Erre szolgálnak az úgynevezett **nyelvfüggetlen algoritmusleíró eszközök**.

Az alkalmazott ábrázolásmódra semmiféle megkötés nincs azon túl, hogy egyértelmű legyen jelölés, az ábrázolás áttekinthető és tömör legyen. Ennek ellenére célszerű a nemzetközi szabványok egyezményes előírásaihoz igazodni, különösen akkor, ha egy nagyobb rendszer fejlesztésében, csapatmunkában dolgozunk. A legelterjedtebb, programnyelvtől független algoritmusleíró eszközök az alábbiak:

- folyamatábra,
- struktogram,
- Jackson-ábra
- mondatszerű leírás,
- pszeudokód (álkód).

A következő leckében az egyes eszközök elemeivel, előnyeivel és hátrányaival ismerkedünk meg.

Megjegyzés

A programozók közül sokan kifejezetten nehezményezik, ha a probléma megfogalmazása után nem ülhetnek azonnal a számítógép elé a megoldást „bekódolni”, és még az sem kizárt, hogy ez a munkamódszer kisebb feladatok esetében célravezető. A komoly szoftverfejlesztés azonban elképzelhetetlen alaposan átgondolt tervezés, részletesen kidolgozott algoritmusok nélkül. Az algoritmusleíró eszközök hosszú évtizedek alatt kialakult jelrendszerét, a tervezés és ábrázolás kiforrott módszereit mindenkinek meg kell ismernie, aki nem szeretné, hogy munkája a hatékony programírás helyett a hibajavítás végtelen ciklusában merüljön ki.

Példa

Példaként ábrázoljunk egy egyszerű algoritmust pszeudokóddal, folyamatábrával és struktogrammal:

Készítsünk algoritmust két természetes szám osztási maradékának meghatározására:

Bemenet: a, b természetes számok

Kimenet: m, a két szám osztási maradéka

Pszeudokód:

Ciklus

Be: a és b értéke

amíg a és b nem természetes számok

Ha $a > b$ **akkor**

$c := a / b$

$d := [c]$ (c egész része)

$m := a - b * d$

egyébként

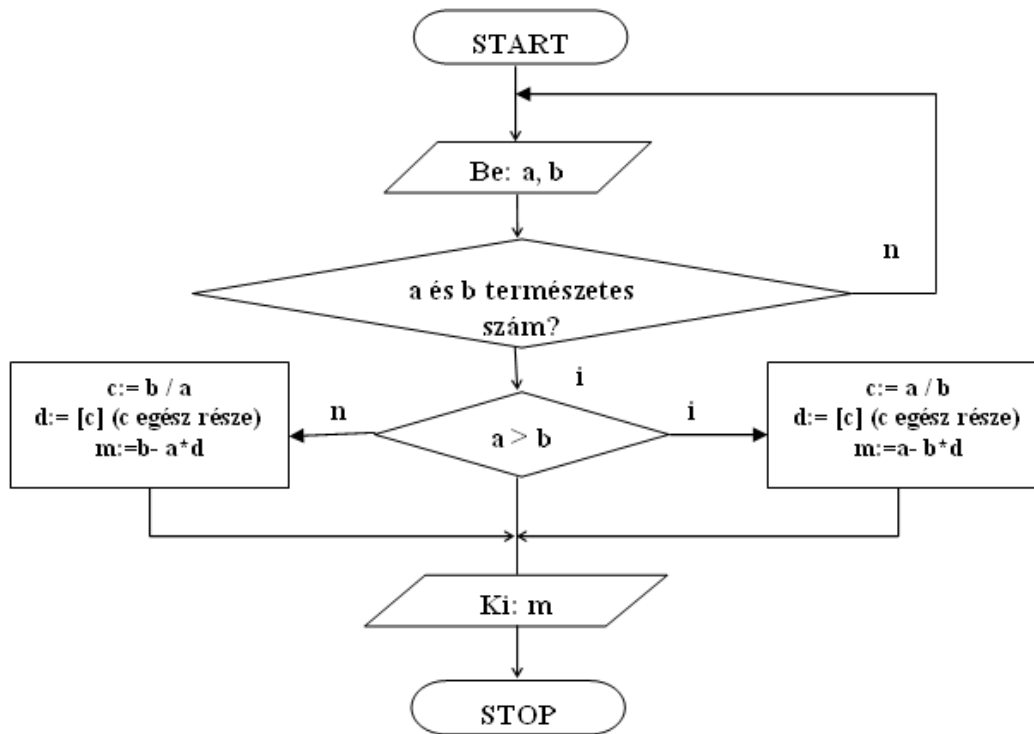
$c := b / a$

$d := [c]$ (c egész része)

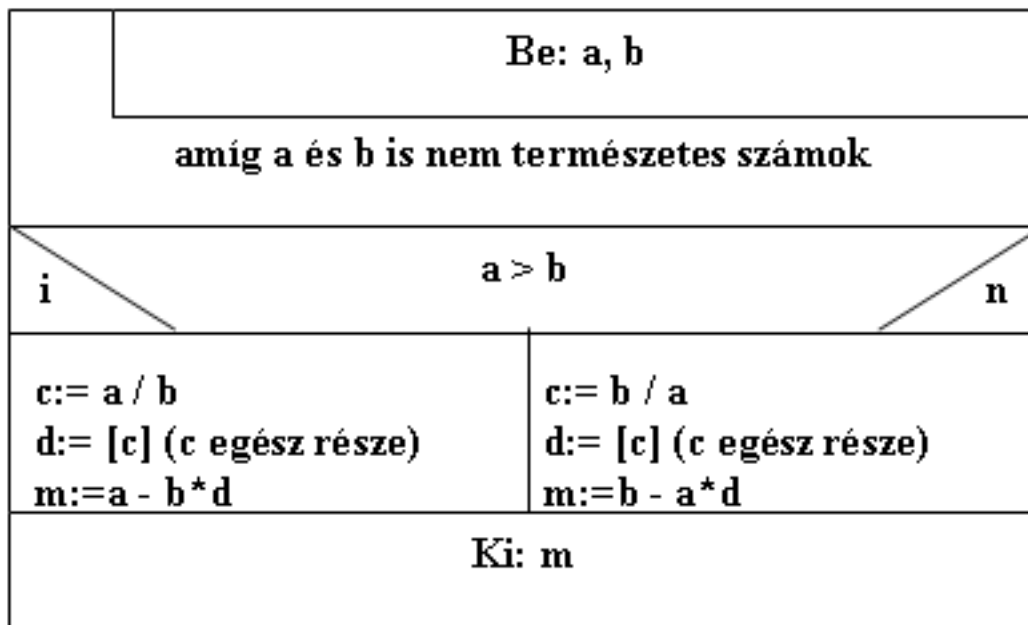
$m := b - a * d$

elágazás vége

Ki: m értéke

3. ábra Megoldás folyamatábrával

4. ábra Megoldás struktogrammal

Tesztfeladatok

1. A hiányzó szó beírásával egészítse ki a szöveget!

A(z) ..... (algorithmus) egy feladat megoldására szolgáló, egymást előírt sorrendben követő utasítások sorozata.

2. Igaz vagy hamis az állítás?

A számítógépes algoritmus egy feladat leírásának mesterséges jelrendszerben megfogalmazott, a természetes nyelvek adta lehetőségeknél jóval pontosabb, egyértelmű utasításokat tartalmazó változata.

3. Igaz vagy hamis az állítás?

Az algoritmusleíró nyelvek konkrét programnyelvekhez kapcsolódnak, ennek következtében egy algoritmus nem ültethető át bármilyen magas szintű programnyelvre.